

บทที่ 1

บทนำ

การค้าบริการ สาขาประกันภัยและธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการประกันภัย (Insurance and Insurance Related Services) เป็นธุรกิจที่จัดอยู่ในด้านการค้าบริการภาคการเงิน (Financial Services Sector) ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Economic Infra-Structures) ที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ นอกจากมีภารกิจหลักในด้านการจำกัดความเสี่ยง และการกระจายความเสี่ยง ที่ตีค่าหรือชดใช้เป็นจำนวนเงินได้ โดยการโอนย้ายความเสี่ยง ระหว่างกลุ่มที่ไม่ต้องการความเสี่ยงกับกลุ่มที่ต้องการความเสี่ยง หรือ สามารถรองรับความเสี่ยงนั้นได้ โดยมีผลตอบแทนในรูปของเบี้ยประกันภัย ซึ่งสามารถนำเงินที่ระดมได้ในรูปของเบี้ยประกันภัยนี้ ไปให้กู้ยืมหรือลงทุนระยะยาวเพื่อผลตอบแทนที่สูงขึ้น¹ ซึ่งเท่ากับทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงิน ช่วยระดมเงินออมจากประชาชน และ ภาคเศรษฐกิจที่มีเงินทุนส่วนเกิน (Economics Surplus Sectors) ไปเพิ่มการลงทุนในภาคเศรษฐกิจที่ขาดแคลนเงินทุน (Economics Deficiency Sectors) หรือ อาจกล่าวได้ว่า ธุรกิจประกันภัยฯ นั้น มีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการบริหารความเสี่ยง และ ในด้านการระดมเงินออมจากภาคประชาชน ดังจะเห็นได้ว่า ในช่วง กว่าสิบปีที่ผ่านมา ธุรกิจประกันภัยฯ ของประเทศไทย มีการขยายตัวและทวีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แม้ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจที่ผ่านมา จะพบว่าธุรกิจด้านการเงิน การธนาคาร ล้วนประสบปัญหาการหดตัว แต่ธุรกิจประกันภัยฯ กลับสามารถรักษาระดับการขยายตัวได้อย่างต่อเนื่องด้วยดีมาโดยตลอด

---

¹ ฐรริษา วัฒนเกส, “การเปิดเสรี และ เสถียรภาพของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย,” (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐ เอกชนและการเมือง รุ่นที่ 3 วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2548-2549), หน้า 9.

^{*} ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ จนต้องขอเข้าโครงการรับความช่วยเหลือทางการเงิน จากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) ในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะก้าวไปสู่แนวทางการค้าเสรี* อย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากการที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกในเวทีการค้าเสรีในกรอบการเจรจาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกรอบการเจรจาพหุภาคี (Multilateral Agreement) เช่น องค์การการค้าโลก (WTO) หรือกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค (Regional Economics Integration) เช่น เขตการค้าเสรีระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน (AFTA) หรือ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเอเชีย-แปซิฟิก (APEC) รวมทั้งการค้าเสรีในกรอบการเจรจาทวิภาคี (Bilateral Agreement) ได้แก่ ความตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Area : FTA) ระหว่างประเทศไทยกับประเทศคู่ค้าที่สำคัญๆ เช่น สหรัฐฯ ญี่ปุ่น จีนและออสเตรเลีย เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการเปิดเสรีด้านการค้าสินค้า (Trade in Goods) แล้ว ประเทศไทยกำลังก้าวสู่การเปิดเสรีด้านการค้าบริการ (Trade in Services) เพิ่มขึ้นอีกด้วย

ประเทศไทยมีความผูกพันที่จะต้องเปิดเสรีธุรกิจการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ซึ่งจัดเป็นหนึ่งในโครงการเปิดเสรีการค้าบริการภายใต้กรอบเจรจาต่างๆ เช่น ภายใต้กรอบความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ (General Agreement on Trade in Services : GATS) ขององค์การการค้าโลกหรือ WTO **ความตกลงว่าด้วย Managing Regulatory Change in Financial Services Program ภายใต้กรอบ APEC และ การเปิดเสรีด้านการเงินภายใต้กรอบอาเซียน (ASEAN Framework

---

* แนวทางการค้าระหว่างประเทศที่มุ่งขจัดอุปสรรคทางการค้าต่างๆ ที่มีอยู่ระหว่างกัน ทั้งอุปสรรคทางภาษี (Tariff Barrier: TB) และ อุปสรรคที่ไม่ใช่ภาษี (Non-Tariff Barrier : NTB or Technical Barrier to Trade : TBT) โดยมีเจตนามุ่งสู่การขยาย ขอบเขต ปริมาณ วิธีการ ตลอดจนช่องทางการค้าระหว่างประเทศ เพื่อเพิ่มพูนผลประโยชน์ ความร่วมมือ การประสานงานระหว่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ ความมั่นคง และความมั่นคง จากการค้าระหว่างประเทศ .

** สหประชาชาติ ได้จำแนกหมวดหมู่ของการเจรจาเปิดเสรีการค้าในกรอบพหุภาคี ไว้ในรูปของ UN Central Products Classification : CPC โดยจัดให้การค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ เป็นส่วนหนึ่งของการค้าบริการภาคการเงิน ภายใต้รหัส CPC Version 1.1. Code 7 ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก Detailed Structure and Explanation Notes ของ CPC Version 1.1. ซึ่งเผยแพร่อยู่ใน <http://unstats.un.org-United Nations Statistics Division- Classification Registry>

Agreement on Services : AFAS) รวมทั้งการเปิดเสรีในกรอบการเจรจาพหุภาคีกับประเทศคู่ค้าที่สำคัญๆ เช่น สหรัฐฯ ญี่ปุ่น และ ออสเตรเลีย เป็นต้น ²

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเจรจาเปิดเสรีการค้าและการลงทุนระหว่างไทย-สหรัฐฯ ในกรอบทวิภาคี (Bilateral Agreement) นั้น สืบเนื่องมาจาก สนธิสัญญาทางไมตรีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสหรัฐอเมริกา (Treaty of Amity and Economics Relations between the Kingdom of Thailand and The United States of America) ซึ่งได้ลงนามกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 และได้รับสิทธิในการยกเว้นจากพันธกรณีตามหลักการการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง ตาม Article II Exemptions ของ GATS แต่สิทธิในการยกเว้นจากพันธกรณีดังกล่าวได้สิ้นสุดลงแล้ว ³ จึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อมิให้ขัดกับพันธกรณีดังกล่าวปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (Most Favored- Nation Treatment : MFN) ** ภายใต้ Article II

² สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์, เสนอกรมการประกันภัย, กระทรวงพาณิชย์, โครงการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบต่อภาคธุรกิจประกันภัยจากการทำเขตการค้าเสรี, กรกฎาคม พ.ศ. 2548 หน้า 1-1

* สนธิสัญญาทางไมตรีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสหรัฐอเมริกา ได้ลงนามกันในวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2509 และมีผลบังคับใช้ ในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2511 นั้น สิทธิที่ได้รับการยกเว้นจากพันธกรณีตามหลักการการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง หรือ MFN Treatment ตาม Article II Exemptions ของ GATS ได้สิ้นสุดลงแล้วตาม Annex on Article II Exemptions ของ GATS ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2548 เมื่อความตกลง WTO มีผลบังคับใช้แล้วครบ 10 ปี (ประเทศภาคี GATS สามารถเจรจาต่อรอง เพื่อขอให้คงสิทธิที่ได้รับการยกเว้นจากพันธกรณีตามหลักการการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง ตาม Article II Exemptions ของ GATS ต่อไปได้อีก หากมีความจำเป็นและมีเหตุอันสมควร แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏว่ามีเอกสารใดๆ แสดงว่าประเทศคู่ภาคีมีการเจรจาในลักษณะดังกล่าว จึงต้องถือว่าสิทธิดังกล่าวนี้สิ้นสุดลงแล้ว

³ http://www.archanwell.org/webboard/show.php?Category=board_1&No=2390

** หลักการสำคัญอันหนึ่งของความตกลงการค้าระหว่างประเทศในกรอบพหุภาคี ขององค์การการค้าโลก หรือ WTO ที่กำหนดว่า หากประเทศภาคีใดๆ ในความตกลง มีข้อตกลงพิเศษ หรือ ได้มอบสิทธิประโยชน์ หรือ ความคุ้มครองใดๆ ให้กับประเทศใดๆ ที่มีใช้ภาคีเพิ่มเติม จากที่มี

Exemptions ของ GATS * ซึ่งสหรัฐฯเห็นว่าประเทศทั้งสองควรร่วมกันจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Area Agreement : FTA) ระหว่างกันขึ้นใหม่เพื่อทดแทนสนธิสัญญาทางไมตรีฯ เนื่องจากการจัดทำ FTA นั้นสามารถจัดทำได้โดยไม่ขัดกับกฎกติกาของ GATS ที่ประเทศทั้งสองเป็นภาคีอยู่ **

การเจรจาวิภาคิจัดทำร่างความตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-สหรัฐนั้น เป็นส่วนหนึ่งของ โครงการริเริ่มความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้ากับประเทศอาเซียน (Enterprise for ASEAN Initiative : EAI) ของสหรัฐฯ โดยสหรัฐฯและประเทศสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศจะพิจารณา ร่วมกันว่า จะดำเนินการเจรจาวิภาคิเพื่อทำความตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างกันหรือไม่ และเมื่อไร ทั้งนี้ การจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรีระหว่าง สหรัฐฯ-อาเซียนนั้น จะใช้ความตกลงเขตการค้า

อยู่ในความตกลงแล้ว ข้อตกลงพิเศษ หรือ สิทธิประโยชน์ หรือ ความคุ้มครองต่างๆเหล่านั้น จะต้องถูกรวมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของความตกลงนั้น โดยอัตโนมัติ กล่าวคือ ประเทศภาคีภาคีอื่นๆ สามารถร่วมแสวงสิทธิจากข้อตกลงพิเศษ หรือ สิทธิประโยชน์ หรือ ความคุ้มครองต่างๆเหล่านั้น ด้วย แม้ประเทศภาคีเหล่านั้นจะมีได้เข้าร่วมเจรจาในข้อตกลงพิเศษ หรือ สิทธิประโยชน์ หรือ ความคุ้มครองต่างๆเหล่านั้นด้วยเลขก็ตาม

* เมื่อสิทธิในการยกเว้นพันธกรณีตามหลักการ MFN ของ GATS ของประเทศภาคี สนธิสัญญาทางไมตรีฯตาม Article II Exemptions ได้สิ้นสุดลง สิทธิประโยชน์ต่างๆที่ประเทศคู่ภาคีได้ตั้งข้อสงวนไว้ เพื่อแสวงประโยชน์ระหว่างกันตาม Article II Exemptions ย่อมสิ้นสุดลงตาม ไป ด้วย ผลที่ตามมาคือ ประเทศภาคีสนธิสัญญาทางไมตรีฯต้องยินยอมให้ประเทศภาคีอื่นๆของ GATS ได้มีโอกาสร่วมแสวงสิทธิจากสิทธิประโยชน์เหล่านั้นด้วย ในทันที และ โดยปราศจาก เงื่อนไข ตามหลัก MFN- Treatment ภายใต้ Article II (1) ของ GATS

** Article V ของ GATS ว่าด้วยการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ (Economics Integration) อนุญาตให้ประเทศภาคีตั้งแต่สองประเทศขึ้นไป สามารถจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรีด้านการค้า บริการระหว่างกันได้ หากวิธีการดังกล่าวสามารถช่วยให้การเปิดเสรีการค้าบริการขยายกว้างขึ้น เร็วขึ้น และลึกขึ้น กล่าวคือ มีลักษณะเป็น GATS-Plus นั้นเอง โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือ มีการเปิด เสรีที่ครอบคลุมการค้าบริการสาขาต่างๆที่มากพอ (Substantial Sectors Coverage) ห้ามมี หรือ ได้ ยกเลิกวิธีการเลือกปฏิบัติ (Discriminations) ที่เห็นได้อย่างชัดเจน ทั้งไม่เป็นการสร้างวิธีการเลือก ปฏิบัติขึ้นใหม่ และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิประโยชน์ของประเทศภาคีอื่นๆที่อยู่นอกความ ตกลงดังกล่าว อันจะพึงได้รับจาก GATS ให้เสื่อมถอย หรือ ลดน้อยลง

เสรี สหรัฐฯ-สิงคโปร์ ซึ่งได้ลงนามและให้สัตยาบันกันไปแล้วในปี ค.ศ. 2003 เป็นกรอบในการเจรจา⁴ อย่างไม่กี่ก็ตาม เนื่องจากการจัดทำเขตการค้าเสรีระหว่างสหรัฐฯกับอาเซียน เกี่ยวพันกับเรื่องการค้าและการลงทุนเป็นส่วนใหญ่ ประเทศอาเซียนที่จะสามารถเข้าเจรจาเขตการค้าเสรีกับสหรัฐฯ จึงต้องผ่านการลงนามในกรอบความตกลงว่าด้วยการค้าและการลงทุน (Trade and Investment Framework Agreement : TIFA) กับสหรัฐฯมาก่อน ซึ่งประเทศไทยได้ผ่านการลงนามในกรอบ TIFA มาแล้ว ทั้งได้แสดงความจำนงที่จะเปิดการเจรจาเพื่อทำความตกลงเขตการค้าเสรีกับสหรัฐฯ⁵

ร่างความตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-สหรัฐฯ ได้จัดทำขึ้นภายใต้กรอบการเจรจาวิภาคีในรูปแบบเฉพาะของสหรัฐฯ (U.S. FTA Model) ซึ่งเป็น Fast Track* ที่กำหนดขึ้นเพื่อเร่งรัดให้การเจรจาจัดทำเขตการค้าเสรีกับประเทศคู่ค้าต่างๆของสหรัฐฯ สามารถบรรลุผล ในการเปิดเสรีการค้าบริการอย่างสมบูรณ์เต็มรูปแบบได้อย่างรวดเร็ว (Rapidly on Comprehensive Liberalization on Trade in Services) จึงเป็นความตกลงที่มีลักษณะบูรณาการ (Comprehensive Agreement)** ฉบับแรก ที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมในการเจรจา

⁴ http://www.ustr.gov/Trade_Agreements/Bilateral/Section_Index.html2006

⁵ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI), บทสรุปรายงานการศึกษา, ผลกระทบจากการทำความตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-สหรัฐฯ, ตุลาคม 2546, หน้า 1

* U.S. FTA Model เป็นกรอบการเจรจาที่ได้กำหนด วิธีการ เงื่อนไข เงื่อนไขเวลา ไว้โดยละเอียด ตามที่ Trade Promotion Act, 2002 : TPA ได้กำหนดไว้ และได้ผ่านการพิจารณาอนุมัติจากรัฐสภาของสหรัฐฯ ซึ่งมอบอำนาจให้ประธานาธิบดีสหรัฐฯเป็นผู้ดำเนินการเจรจา ซึ่งเมื่อการเจรจาบรรลุผลถึงขั้นมีการลงนามและให้สัตยาบันต่อกันแล้ว รัฐบาลสหรัฐฯจึงจะนำร่างความตกลงฯนั้นเสนอต่อรัฐสภาสหรัฐฯ เพื่อขอความเห็นชอบอีกครั้ง ซึ่งจะมีมติเพียงเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบเท่านั้น ไม่ต้องพิจารณารายละเอียดอย่างอื่นอีก หากกรอบการเจรจายังอยู่ภายใต้เงื่อนไขและเงื่อนไขที่ TPA กำหนดไว้ จึงถือเป็น Fast Track ซึ่งแตกต่างกับญัตติธรรมดา ที่ต้องรายงานและขอความเห็นชอบจากรัฐสภาสหรัฐฯเป็นกรณีๆไป U.S. FTA Model เป็นกรอบการเจรจาวิภาคีที่สหรัฐฯใช้ในการเจรจาเขตการค้าเสรีกับประเทศคู่ค้าของสหรัฐฯมาแล้วทุกประเทศรวมทั้งที่กำลังเจรจาจัดทำร่างความตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศไทยด้วย

** เป็นความตกลงที่มีการเปิดเจรจากันในทุกประเด็นที่เป็นปัญหาอุปสรรคทางการค้าระหว่างกัน แล้วประมวลรวมไว้ในร่างความตกลงฉบับเดียวกัน ดังนั้น ทุกภาคส่วนในร่างความตกลงฯ จึงมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์โยงใยถึงกันหมด การพิจารณาปรับใช้มาตรการต่างๆภายใต้ร่างความตกลงฯ จึงต้องคำนึงถึงภาพรวมของร่างความตกลงฯทั้งฉบับ

เมื่อการเจรจาจัดทำร่างความตกลงฯบรรลุผล ถึงขั้นมีการลงนามและให้สัตยาบันต่อกัน กล่าวคือร่างความตกลงฯมีผลบังคับใช้แล้วประเทศไทยซึ่งเป็นภาคีหนึ่งในร่างความตกลงฯดังกล่าว ย่อมเกิดความผูกพันตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ที่จะต้องเคารพและปฏิบัติตามพันธกรณีใน ส่วนของประเทศไทยที่มีอยู่ตามข้อบทมาตรการภายใต้ร่างความตกลงฯ แต่ตามกรอบ U.S. FTA Model ซึ่งเป็นกรอบการเจรจาในรูปแบบเฉพาะของสหรัฐฯ ได้กำหนดกระบวนการในการเข้ารับ ความผูกพันต่อความตกลงของสหรัฐฯ ขึ้นใหม่ โดยกำหนดให้ภาคีต้องผูกพันต่อข้อบทมาตรการ ภายใต้ความตกลงทั้งฉบับโดยอัตโนมัติ ในทันทีที่ความตกลงฯมีผลบังคับใช้ ทั้งนี้ ยกเว้นเฉพาะ สาขา/ มาตรการ ที่ภาคีได้ระบุยกเว้นไว้โดยชัดแจ้ง ในส่วนของมาตรการที่ไม่ผูกพันล่วงหน้าแล้ว เท่านั้น ซึ่งเรียกวิธีการนี้ว่า Negative List Approach แทนการให้ภาคีเลือกระบุรายการที่ต้องการ เปิดเสรี ที่เรียกว่า Positive List Approach ตามที่เคยปฏิบัติกันมาใน GATS ซึ่งตามปกติ การเจรจา จัดทำความตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างกันนั้น ประเทศภาคีสามารถตกลงเลือกวิธีการเข้ารับความ ผูกพันในรูปแบบ Positive List Approach หรือ Negative List Approach ก็ได้ แต่ในขณะที่สหรัฐฯ จัดทำความตกลงเขตการค้าเสรี สหรัฐฯ-สิงคโปร์ ตลอดจน สหรัฐฯ-ชิลี นั้น สหรัฐฯได้ใช้ความ พยายามและอิทธิพลอย่างสูง ในการสร้างกระแสกดดันกรอบการเจรจา จนสามารถบรรลุ วัตถุประสงค์ของสหรัฐฯ ด้วยการให้ Negative List Approach สำหรับความตกลงทั้งสองฉบับ ดังกล่าวในที่สุด หลังจากนั้น สหรัฐฯจึงได้นำ Negative List Approach นี้ บรรจุลงในข้อเสนอ เบื้องต้น (Initial Offers) ของสหรัฐฯที่จะใช้ในการเจรจาจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศ คู่ค้าของสหรัฐฯทุกฉบับ รวมทั้งร่างความตกลงฯที่กำลังเจรจาทัดทำกับประเทศไทยด้วย ดังนั้น

---

* สหรัฐฯมีความมุ่งมั่นที่จะเร่งรัดให้มีการเปิดเสรีการค้าบริการอย่างสมบูรณ์เต็มรูปแบบ ด้วยเวลาอันรวดเร็ว (Rapidly on Comprehensive Liberalization on Trade in Services) เนื่องจาก ประสบปัญหาความชักช้าในกระบวนการการเจรจามาแล้วจากการเจรจาจัดทำ GATS ทั้งนี้ เพื่อให้ การเจรจาสามารถเริ่มต้นและเดินหน้าต่อไปจนบรรลุเป้าหมายได้ ทั้งที่ประเทศภาคีทั้งสองฝ่าย ต่าง ก็มีปัญหากฎหมายภายในที่จะต้องแก้ไข และความไม่พร้อมอื่นๆอีกนานัปการ ซึ่งล้วนต้องการ เวลาในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและเตรียมความพร้อม เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาข้อขัดข้องดังกล่าว สหรัฐฯ จึงได้ริเริ่มวิธีการเข้ารับความผูกพันขึ้นใหม่ โดยกำหนดให้ประเทศภาคีต้องผูกพันต่อ มาตรการต่างๆภายใต้ความตกลงทั้งฉบับโดยอัตโนมัติ ในทันทีที่ความตกลงฯมีผลบังคับใช้ ทั้งนี้ ยกเว้นเฉพาะ สาขา/ กิจกรรม/ มาตรการ ที่ประเทศภาคีได้ระบุยกเว้นไว้โดยชัดแจ้ง ในส่วน ของมาตรการที่ไม่ผูกพันล่วงหน้าแล้วเท่านั้น ซึ่งเรียกวิธีการนี้ว่า Negative List Approach

ประเทศไทยย่อมมีพันธกรณีต้องปฏิบัติตามข้อบทยมาตรการภายใต้ร่างความตกลงฯ ทั้งฉบับ ยกเว้น เฉพาะสาขาการค้าบริการ/มาตรการ ที่ประเทศไทยได้ระบุงเว้นไว้โดยชัดแจ้งล่วงหน้าแล้วในส่วน ของมาตรการที่ไม่ผูกพัน (Non-Conforming Measures: NCM)^{*} ซึ่งในเจรจาการค้าระหว่าง ประเทศประเทศไทยมีสิทธิโดยบริบูรณ์ ในการตัดสินใจเปิดเสรีให้กับประเทศภาคีบางส่วน หรือ ทั้งหมด ได้ตามความเหมาะสม และ สอดคล้องกับผลประโยชน์โดยรวมของประเทศ ดังนั้น การ ระบุงเว้นความผูกพัน ซึ่งสาขาการค้าบริการ/มาตรการ ใดๆ ที่ประเทศไทยยังไม่พร้อมที่จะเปิด เสรีในทันที ให้ถูกต้อง ชัดเจน และ ครอบคลุม ไว้ในส่วนของมาตรการที่ไม่ผูกพัน^{**} จึงเป็น ประเด็นที่มีความ สำคัญอย่างยิ่ง และ ต้องได้รับการพิจารณาด้วยความระมัดระวัง ละเอียด ครอบคอบ มิให้มีมาตรการใดหลุดรอด เพราะประเทศไทยไม่อาจย้อนกลับมาระบุงเพิ่มเติมใน ภายหลังได้อีก

ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบเปิด (Open Economy) มุ่งเน้นนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมบนพื้นฐานของการส่งออกเป็นหลัก (Export-Led Growth Policy) มีนโยบายมุ่งสู่ แนวทางการค้าเสรีเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ (Progressive Liberalization) ตามกรอบของ WTO และ GATS

สหรัฐฯเป็นตลาดการค้าระหว่างประเทศที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีมูลค่าการนำเข้าสูงถึง 1.16 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯในปี ค.ศ. 2002 และมีแนวโน้มการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 4.3 ต่อปี สหรัฐฯเป็นทั้งประเทศคู่ค้า ผู้ลงทุน และตลาดส่งออกที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย โดยมีสัดส่วน การส่งออกไปยังสหรัฐฯประมาณร้อยละ 20 ของการส่งออกทั้งหมดของประเทศไทย ในขณะที่มี การนำเข้าจากสหรัฐฯเพียงร้อยละ 0.75 ของยอดการส่งออกทั้งหมดของสหรัฐฯเท่านั้น ทั้งไทยยัง ได้เปรียบดุลการค้ากับสหรัฐฯถึงกว่า 7,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ นอกจากนี้ สหรัฐฯยังมีการลงทุน ในประเทศไทยเป็นอันดับสองรองจากญี่ปุ่น คือ 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2546 ปัจจุบัน ประเทศไทยต้องเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงยิ่งขึ้น จากประเทศคู่ค้าอื่นๆของสหรัฐฯทั้ง ในและนอกภูมิภาค ได้แก่ จีน เวียดนามและเม็กซิโก เป็นต้น ซึ่งสินค้าไทยมีแนวโน้มจะแข่งขัน ได้ยากขึ้นในตลาดสหรัฐฯ ฉะนั้น การเจรจาจัดทำร่างความตกลงเขตการค้าเสรีกับสหรัฐฯ จึงเป็น

^{*} Consent to be Bound Principle ,Vienna Convention on The Laws of Treaties,1969

^{**} Annex III ของร่างความตกลงฯ ตามที่ Article 12.9 และ Annex to Article 12.9 ได้ กำหนดกรอบ ข้อจำกัด เงื่อนไข เงื่อนไขเวลา และ กระบวนการในการระบุงเว้นจากความผูกพัน ดังกล่าวไว้แล้ว

ความจำเป็นของประเทศไทยมากกว่าสหรัฐฯ กล่าวคือ เป็นหนทางในการรักษาตลาดและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าไทยในตลาดสหรัฐฯ ทั้งยังเป็นการช่วยลดและขจัดอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีและอำนวยความสะดวกทางการค้าในประเทศที่พัฒนาแล้วอื่นๆ ทำให้สินค้าไทยสามารถรักษาระดับความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ได้ทั่วโลก ดังนั้น การจะเข้าร่วมเจรจาจัดทำร่างความตกลงเขตการค้าเสรีกับสหรัฐฯ หรือไม่ ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทยมากกว่าสหรัฐฯ และ เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งของประเทศไทยที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หากเราต้องการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของเราในแนวทางการค้าเสรีเช่นนี้ต่อไป⁶

การเจรจาเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ในกรอบทวิภาคี ภายใต้ร่างความตกลงฯ นั้น เป็นความสนใจ ความได้เปรียบ และ ผลประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของสหรัฐฯ ทั้งนี้ เพราะสหรัฐฯ เป็นประเทศที่มีความแข็งแกร่ง เชี่ยวชาญ มีวิวัฒนาการอันยาวนานและต่อเนื่อง ในด้านธุรกิจประกันภัยฯ ทั้งยังครองสัดส่วนการตลาดการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ที่ใหญ่ที่สุดในระดับโลก มีอำนาจต่อรองทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สูงกว่าประเทศไทย ตลอดจนประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ อย่างเทียบกันไม่ได้ ทั้งการเจรจามีลักษณะเป็น GATS-Plus ภายใต้ US FTA Model ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมากกับความตกลง GATS ที่ประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ ทั้งในบริบทโครงสร้างและวิธีการเข้ารับความผูกพัน ฉะนั้น ในการเข้าร่วมเจรจาจัดทำร่างความตกลงฯ จึงต้องเพิ่มพูนระดับความรัดกุม พิถีพิถันละเอียดลออรอบคอบเป็นพิเศษ ในการวิเคราะห์ข้อเสนอเบื้องต้นของสหรัฐฯ ทั้งการรวบรวมมาตรการทางกฎหมายที่มีและใช้บังคับอยู่ในระบบกฎหมายภายในของประเทศไทย โดยเฉพาะในส่วนมาตรการที่ยังไม่สอดคล้องกับข้อมาตรการภายใต้ร่างความตกลงฯ และประเทศไทยยังมีความจำเป็นต้องสงวนไว้ ยังไม่พร้อมที่จะเข้ารับความผูกพัน ให้ครบถ้วนและครอบคลุม ตลอดจน ศึกษาข้อจำกัด เงื่อนไข ของข้อบทมาตรการที่ไม่ผูกพันอย่างละเอียด เพื่อจัดทำตารางระบุนายการยกเว้นความผูกพันได้ถูกต้อง ครบถ้วน และ ครอบคลุม ล่วงหน้าก่อนที่ร่างความตกลงฯ จะมีผลบังคับใช้ หากไม่แล้ว ประเทศไทยอาจต้องเผชิญกับปัญหาข้อยุ่งยากทางกฎหมาย จากการถูกตอบโต้ เนื่องจากมีการปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับร่างความตกลงฯ ซึ่งอาจต้องถูกบังคับให้ปฏิบัติตามมาตรการต่างๆ ภายใต้ข้อบทของร่างความตกลงฯ ทั้งฉบับ แทนมาตรการตามบทบัญญัติกฎหมายภายในของเราที่บังคับใช้อยู่ หรือ จำต้องอนุวัติการ (Implementation) ต่อร่างความตกลงฯ ด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายภายในที่มีอยู่ หรือ กระทั่งต้องตราพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับร่างความตกลงฯ หากถึงขั้นนั้น อาจทำให้ร่างความตกลงฯ ในส่วนของ

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3. และ www.mfa.go.th/tusfta May 7, 2006 รายงานการเจรจาฉบับที่ 6 กลางเดือนมกราคม พ.ศ. 2549

ประเทศไทย ที่ได้ดำเนินการไปโดยอาศัยเพียงคำพิงอำนาจฝ่ายบริหาร ต้องตกเป็นโมฆะเพราะขัดรัฐธรรมนูญ* รัฐบาลไทย ในฐานะบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศอาจต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการละเมิดฝ่าฝืนข้อบทยมาตรการภายใต้ร่างความตกลงฯ อันเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศได้ หรือ แม้ว่าจะอยู่ในขั้นเพียงลงนาม ยังมีได้มีการให้สัตยาบันต่อร่างความตกลงฯ ซึ่งประเทศไทยยังไม่มีพันธกรณีใดๆ ที่จะต้องผูกพันต่อร่างความตกลงฯ เลยก็ตาม แต่การที่ยินยอมให้มีการปฏิบัติอันไม่สอดคล้องต่อร่างความตกลงฯ ยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง ย่อมแสดงให้เห็นชัดเจนถึงความไม่สุจริตใจ (Bona Fide or Good Faith) ของประเทศไทย ในการเข้าเจรจาจัดทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศได้ ซึ่งย่อมมิชอบด้วยจารีตประเพณีและหลักการทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศ

1.2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ ผู้ศึกษามุ่งที่จะค้นหาและวิเคราะห์ประเด็นปัญหากฎหมาย ทั้งที่มีอยู่ในร่างความตกลงฯ นั้นเอง และ ที่อาจเกิดขึ้นได้ภายหลัง เมื่อร่างความตกลงฯ มีผลบังคับใช้แล้ว เนื่องจากบทบัญญัติของระบบกฎหมายไทยที่ใช้ในการควบคุมกำกับดูแลการประกอบธุรกิจประกันภัยฯ นั้น ยังมีความไม่สอดคล้องกับข้อบทยมาตรการภายใต้ร่างความตกลงฯ อยู่มาก ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความเข้าใจ และ เตรียมความพร้อม ในการเข้าร่วมเจรจาจัดทำร่างความตกลงฯ เพื่อเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ได้พยายามคิดค้น วิธีการ ในหลักเบื้องต้น และ บรรเทา ปัญหากฎหมายต่างๆ เหล่านี้ เพื่อให้การเจรจาเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ภายใต้ร่างความตกลงฯ สามารถดำเนินไปได้โดยราบรื่น และ บรรลุความตกลงสำเร็จลงได้อย่างงดงามและยั่งยืน สมดังเจตนารมณ์ในการริเริ่มของประเทศคู่ภาคี

1.3. วิธีการและขอบเขตของการวิจัย

---

* แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2540 จะถูกยกเลิกไปแล้วตามประกาศคณะปฏิรูปฯ ฉบับที่ 3 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549 มิได้กล่าวชัดเจนถึงประเด็นนี้ไว้ แต่หลักการนี้ได้รับการตอกย้ำอย่างแน่นหนาและรัดกุมยิ่งขึ้น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2550 มาตรา 190

1.3.1. วิธีการวิจัย วิธีการวิจัยที่ใช้ในการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยวิเคราะห์ขอบเขตและความครอบคลุมของการเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ภายใต้ร่างความตกลงฯ เทียบกับขอบเขตและความครอบคลุมของการเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯตาม CPC ประเภทของธุรกิจประกันภัยฯที่บริษัทประกันภัยของสหรัฐฯ สนใจและมีศักยภาพในการเข้ามาลงทุนเปิดให้บริการและแข่งขันในตลาดธุรกิจประกันภัยฯของประเทศไทย สารระสำคัญของข้อบหมตรการการค้าบริการภาคการเงิน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ สถานะของกฎหมายไทยที่เกี่ยวกับการเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ และการควบคุมกำกับดูแลการประกอบธุรกิจประกันภัยฯ ความไม่สอดคล้องของบทบัญญัติของกฎหมายไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับการควบคุมกำกับดูแลการประกอบธุรกิจประกันภัยฯ ต่อพันธกรณีตามข้อบหมตรการภายใต้ร่างความตกลงฯ ที่ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติ การระบุนายการยกเว้นความผูกพันตามข้อบหมตรการที่ไม่ผูกพัน และ ทางออกอื่นๆ สำหรับปัญหาที่ไม่อาจนำข้อบหมตรการที่ไม่ผูกพันมาปรับใช้ได้

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ ร่างความตกลงฯยังอยู่ในขั้นตอนของการเจรจา ซึ่งข้อมูลทั้งหมดยังไม่เป็นที่เปิดเผยต่อสาธารณชน การศึกษาวิทยานิพนธ์นี้จึงตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดและความจำเป็นอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ จำเป็นต้องทำการศึกษาผ่านข้อบทสุดท้ายของความตกลงเขตการค้าเสรี สหรัฐ-ชิลี (U.S.-Chile Final Texts) ซึ่งได้มีการลงนามและให้สัตยาบันต่อกันแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ. 2003 โดยเฉพาะด้านการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ จัดอยู่ในด้านการค้าบริการภาคการเงิน Chapter XII และ ภาคผนวกแนบท้ายข้อบหมตรการต่างๆเหล่านั้น ตลอดจนส่วนของมาตรการที่ไม่ผูกพันตาม Article 12.9, Annex on Article 12.9 and Annex III ของความตกลงเขตการค้าเสรีดังกล่าวในเชิงวิเคราะห์ ด้วยการกำหนดกรอบความคิดว่า ข้อบทสุดท้ายของร่างความตกลงฯ น่าจะมีความใกล้เคียงกับข้อบทสุดท้ายของความตกลง สหรัฐ-ชิลี เพราะในการเจรจาจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรีของสหรัฐฯนั้น สหรัฐฯได้ใช้กรอบการเจรจาเดียวกันกับที่ใช้กับประเทศคู่ค้าของสหรัฐฯทุกประเทศ ประกอบกับประเทศชิลีมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ใกล้เคียงกับประเทศไทยมาก แม้โดยสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โครงสร้างประชากรและระบบการเมือง การปกครอง จะมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ทั้งมีตำแหน่งที่ตั้งของประเทศห่างจากประเทศไทยเป็นระยะทางไกลมากก็ตาม แต่ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์นี้เห็นว่า การศึกษาร่างความตกลงฯผ่านข้อบทสุดท้ายของความตกลงเขตการค้าเสรี สหรัฐฯ-ชิลี มีความเป็นไปได้อย่างมากที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิทยานิพนธ์ในหัวข้อนี้ได้ดี และ ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด เท่าที่สถานการณ์ในปัจจุบันจะเอื้ออำนวย นอกจากนี้ ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ ได้รวบรวม บทบัญญัติต่างๆในระบบกฎหมายไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติ

กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ประกาศกรมการประกันภัย ประกาศนายทะเบียน ระเบียบปฏิบัติ ของกรมการประกันภัย กระทรวงพาณิชย์ ตลอดจน ข้อกำหนด ข้อบังคับ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ต่อการเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ รวมทั้งกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมกำกับดูแลการ ประกอบธุรกิจประกันภัยฯ เพื่อตรวจสอบว่ามีบทบัญญัติใดที่ยังไม่สอดคล้องกับข้อบทยมาตรการ ภายใต้วางความตกลงฯ ประมวลส่วนที่ประเทศไทยยังมีความจำเป็นต้องคงไว้ ไม่อาจเข้ารับการ ความผูกพันต่อร่างความตกลงฯ ได้ในทันทีอย่างรอบด้าน เพื่อจัดทำตารางระบุรายการยกเว้นความผูกพัน พร้อมทั้งศึกษาค้นคว้าแนวคิด ในการพิจารณาตัดธุรกิจประกันภัยฯบางประเภท ออกจากการเปิด เสรีภายใต้ร่างความตกลงฯ ไปเลย ที่เรียกว่า Carve Out หรือ โดยการยกเว้นความผูกพันชั่วคราว ด้วยการขอยกเว้นเวลาสำหรับธุรกิจประกันภัยบางประเภท ในการเข้ารับการผูกพันต่อร่างความตกลงฯ ออกไปอีก ที่เรียกว่า Phase Out การพิจารณากำหนดเงื่อนไข (Conditions) และ ระยะเวลาการ เปลี่ยน (Transition Period) ที่เหมาะสม และ เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย รวมทั้งวิธีการ อื่นๆ ที่สามารถหลีกเลี่ยง หรือ บรรเทาปัญหา สำหรับปัญหาที่ไม่อาจนำข้อบทยมาตรการที่ไม่ ผูกพันมาปรับใช้ได้ ประเทศไทยสามารถใช้วิธีเจรจาอย่างมีจุดยืนอันมั่นคงขอตัดมาตรการเหล่านั้น ออกจากร่างความตกลงฯ ให้ได้ ก่อนจะมีการลงนามและให้สัตยาบัน ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจาก มีการลงนามและให้สัตยาบันต่อร่างความตกลงฯ แล้ว ประเทศไทยก็ยังสามารถพิจารณาเลือกสรร ข้อบทยมาตรการที่เหมาะสม ภายใต้วางความตกลงฯ นั้นเองมาปรับใช้ ในการหลีกเลี่ยง หรือ บรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้น ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศไทย ด้วยการค้นคว้าเพิ่มเติมจาก หนังสือ ตำรากฎหมาย วารสาร เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ และ บทความ Internet ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการขอความเห็น คำปรึกษาจาก ผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจน ความเห็น หรือ ประสพการณ์ จากผู้ที่ปฏิบัติงาน หรือ ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับธุรกิจประกันภัยฯ เพื่อให้ได้ แนวคิด ความเข้าใจที่ชัดเจนและถูกต้อง

1.3.2. ขอบเขตการวิจัย การศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอจำกัดขอบเขตการศึกษา เฉพาะในประเด็นปัญหากฎหมายของการเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ที่มีและซ่อนอยู่ ภายใต้วางความตกลงฯ และ ที่อาจเกิดขึ้นได้ภายหลัง เมื่อร่างความตกลงฯ มีผลบังคับใช้แล้ว วิธีการ หลีกเลี่ยง หรือ บรรเทา ปัญหากฎหมาย ด้วยการพิจารณาเลือกใช้ข้อบทยมาตรการที่มีอยู่แล้วภายใต้วางความตกลงฯ นั้นเอง มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผลประโยชน์ของประเทศไทย

1.4. สมมติฐานของการวิจัย

ปัญหากฎหมายของการเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ภายใต้ร่างความตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-สหรัฐฯ นั้น สามารถหลีกเลี่ยง หรือ บรรเทา ได้ ด้วยการปรับใช้มาตรการต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว ภายใต้ร่างความตกลงฯ นั้นเอง

1.5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

- (1) ได้เรียนรู้ เข้าใจ ถึงหลักการ เหตุผล และ ความจำเป็น ที่ประเทศไทยต้องเข้าร่วมเจรจาเพื่อเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ภายใต้ร่างความตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-สหรัฐฯ
- (2) เรียนรู้ และ เข้าใจ ถึงขอบเขตและความครอบคลุมของเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ภายใต้ร่างความตกลงฯ และ หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- (3) มองเห็นประเด็นปัญหากฎหมายของการเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ที่ซ่อนอยู่ และ ที่อาจเกิดขึ้นได้ภายหลัง เมื่อร่างความตกลงฯ มีผลบังคับใช้แล้ว
- (4) สามารถ หลีกเลี่ยง หรือ บรรเทา ปัญหากฎหมายของการเปิดเสรีการค้าบริการ สาขาประกันภัยฯ ภายใต้ร่างความตกลงฯ โดยใช้มาตรการที่มีอยู่แล้วภายใต้ร่างความตกลงฯ ได้